

SENAAT

MULTICULTURALITEIT & MEDIA

inleiding door

de heer FAROEK OZGUNES

journalist VTM

19 april 2005

Media en Migranten

Achtergrond

Media en migranten, de alliteratie klinkt heel goed, en ik ben het al vaak tegengekomen in tal van titels, alleen in de praktijk blijken de twee toch geregeld met elkaar te vloeken.

De berichtgeving over allochtonen en de beeldvorming in de media was al eind jaren 80-begin 90 al een bekommernis van toenmalig Koninklijke Commissaris voor het Migrantenbeleid Paula D'Hondt. Een positieve beeldvorming en een correcte berichtgeving maken deel uit van het integratieproces waarvan zij de motor was. In de zomer van 1990 schreef ze de BRTN en de pas opgerichte Vlaamse Televisie Maatschappij aan met de vraag om meer allochtonen op het scherm te brengen. Het antwoord van de BRTN aan Paula D'Hondt ken ik niet, dat van VTM luidde "we willen wel, maar ze zijn er niet."

Tot ik in november van dat jaar solliciteerde op de nieuwsdienst en de sportredactie van VTM, onwetend over die correspondentie. Ik kwam net uit het leger en wilde als journalist werken. Het antwoord van de hoofdredactie van VTM was ondanks veel aandringen van mijn kant afwijzend. De sportdienst was minder kieskeurig, en pas nadat mijn eerst sportverslag al één week later op antenne ging, en ik een contract op zak had aangeboden als freelancer, kreeg ik plots een vast contract aangeboden op de nieuwsdienst.

Moeilijkheden

Dat was 15 jaar geleden, en ik zit er nog.

Mijn sollicitatie maakte nochtans geen kans, ik had mijn naam, mijn afkomst tegen, ik kreeg zelfs de kans niet om mezelf te bewijzen. Ik werd afgescheept aan de telefoon. Maar als je dan toch elders aan de slag geraakt, is er plots wroeging en willen ze je alsnog.

VTM was niet de enige met een bepaalde vrees zit om een allochtoon aan te werken. Voor ik solliciteerde in Vilvoorde, had ik ook al mijn kans gewaagd bij de openbare omroep. Ik werd van het kastje naar de muur gestuurd, niemand die blijkbaar een risico wilde lopen. Behalve Chris Dewitte, de producer van het radioprogramma Voor de dag op radio 1. Ik kreeg een freelance-contract en werkte enkele weken voor de radio. Tot ik vast voor VTM begon en daarna te horen kreeg dat ik daar helemaal niet hoorde. Dat ik naar de BRTN moest terugkeren, ...

Als ik jonge aankomende journalisten van vreemde afkomst hoor vertellen over hun sollicitatiegesprekken en hun ervaringen met nieuwsdiensten, krijg ik altijd een déjà vu. Het is een verhaal van afwijzing, jezelf bewijzen, vechten tegen vooroordelen, paternalisme.

Op dat vlak is er in al die jaren niet veel veranderd. Sindsdien zijn er wat meer mensen met een vreemde afkomst of een vreemde naam op het scherm te zien. Maar is dat de verdienste van de zender in kwestie?. Ik denk het niet.

Ik doe hier een beroep op het gezond verstand van hoofdredacteurs om verder te kijken dan die vreemde en soms onuitspreekbare naam van een sollicitant. Ik ben ervan overtuigd dat er talent zat is, maar durf eens een risico te nemen.

Vergeleken met bv. Nederland, Frankrijk of Groot-Brittannie is de perceptie van België door het tv-scherf er een van een overwegend "blanke" bevolking met nauwelijks vreemdelingen. De werkelijkheid is anders. De media in het algemeen en televisie in het bijzonder, horen een afspiegeling te zijn van de samenleving. Alleen lijken televisiemakers dat niet altijd te beseffen.

Ik denk ook dat de overheid hier meer stimulansen moet geven om tot een evenwicht te komen. Als er nu meer allochtonen op televisie komen in bv. soaps zoals thuis of familie, is dat vaak louter op initiatief van enkelingen (producers, scenarioschrijvers). Een globale visie op hoe de media best omgaat met een veranderende en toenemend multicultureel wordende samenleving ontbreekt. Het kan een van de nieuwe opdrachten zijn van de openbare omroep. Maar het kan evengoed gevraagd worden van privé-mediabedrijven om daarover na te denken en het toe te passen.

Beeldvorming

Dat brengt me bij de beeldvorming over allochtonen in de media. Je kan er niet onderuit: migranten komen nauwelijks op een positieve manier in beeld. Al ze al aan bod komen in het televisienieuws is het bijna altijd in een conflictsituatie, in een criminele sfeer; hun hun anders-zijn wordt benadrukt, ze moeten zich verantwoorden voor hun geloof, hun cultuur en hun gebruiken (hoofddoek, ramadan, offerfeest).

Toch zijn er enkele illustere tegenvoorbeelden: denk maar aan Nabela Benaïssa, de zus van Loubna, die in 1997 op een waardige manier het verdriet van de familie en een hele gemeenschap heeft verpersoonlijkt. Meer recenter, de afpersingszaak Remmery, waar alweer een Marokkaanse vrouw moedig stand tegen persoonlijke bedreigingen en de bewondering van het hele land afdwingt. Het zijn sterke persoonlijkheden die de beeldvorming rond allochtonen op een positieve manier beïnvloeden.

Wat wordt er eigenlijk verwacht van de allochtone journalist? Voor mijn part niet meer dan dat hij zijn werk goed doet. Spreekt hij een vreemde taal zoals Turks of Arabisch, dan is dat mooi meegenomen. Heeft hij goede contacten met landgenoten, kan dat een meerwaarde zijn voor de redactie. Wil hij zich verdiepen in thema's over allochtonen, laat hem doen. Is dat allemaal niet het geval, hou je toch nog altijd een goede journalist over en daar is het elke redactie toch om te doen.

Een journalist van vreemde afkomst op een nieuwsdienst is er niet om statistisch aan te tonen dat de redactie een multiculturele visie op de media heeft. Hij is ook niet de spreekbuis van een bepaalde gemeenschap. Hij is gewoon zichzelf. Hij kan een voorbeeldfunctie hebben, maar dat is niet zijn opzet. Hij is er tout court en doet hetzelfde werk als zijn collega's, ongeacht zijn afkomst.

Wat niet wegneemt dat je toch invloed hebt op je collega's. Je kan een aanspreekpunt zijn voor collega's die worstelen met reportage waarin allochtonen voorkomen. Je kan verduidelijken en wijzen op misvattingen. Uit een onderzoek in 1993 door het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding naar de berichtgeving over migranten was een van de onthutsende vaststellingen dat er enorm veel vooroordelen bestonden tegenover de allochtone gemeenschap. Belangrijker nog was de vaststelling dat die vooroordelen niet het gevolg waren van racisme, maar van onwetendheid over andere culturen.

Dat bracht een jaar later de Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten van België ertoe om, in navolging van Nederland, een werkgroep media en migranten op te richten. Het werk van een kleine groep van geëngageerde journalisten resulteerde in een boekje met aanbevelingen en een woordenlijst met de verklaring van vaak verkeerd gebruikte termen. De tekst vindt u in bijlage, ik citeer enkele van de belangrijkste aanbevelingen:

1. VERMELD NATIONALITEIT, GEBOORTELAND, ETNISCHE AFKOMST, HUIDSKLEUR, RELIGIE OF CULTUUR ALLEEN ALS DEZE INFORMATIE RELEVANT IS VOOR HET BERICHT

2. VERMIJD ONVERANTWOORDE VERALGEMENINGEN EN POLARIZERINGEN

3. VERMIJD NODELOOS PROBLEMATIZEREN EN DRAMATIZEREN

4. WEES ZORGVULDIG. GEEF WEDERWOORD EN ZET FOUTE INFORMATIE RECHT.

Als u dit allemaal hoort, vindt u dat niet meer dan normaal. Meer dan 10 jaar geleden was dit nog vernieuwend. Ik heb de boekjes uitgedeeld onder collega's op de redactie. Of ze het ooit gelezen hebben weet ik niet. Maar zoals meestal met dit soort initiatieven, wie openstaat voor het thema heeft de aanbevelingen niet nodig en past ze onbewust toe. Wie het zou moeten lezen, is vaak ook niet geïnteresseerd.

Het lijkt me zeker nuttig om het onderzoek over berichtgeving over allochtonen nog eens over te doen en te vergelijken met de resultaten van toen. Het boekje zal zeker nog van pas komen.

Betrokkenheid

Ik heb het gehad over de aanwezigheid van allochtonen in de media, voor en achter de schermen, over de berichtgeving. Iets ontbreekt nog in dit verhaal. Dat is de allochtone gemeenschap zelf. Als er een groep die alles wat er over haar gezegd wordt over zich heen laat gaan is het wel de allochtone gemeenschap. Soms lijkt het of ze geen deel willen uitmaken van het maatschappelijk debat. De werkelijkheid is dat ze weg naar de media niet kent of gebruikt. Dat vraagt een bepaald engagement, maar ook een zeker mondigheid. En die is er niet altijd. Gelukkig veranderen de tijden. In de berichtgeving over de verkiezing van de Moslimraad hebben we verbaal sterke kandidaten gezien gehoord, met hier en daar zelfs een onmiskenbaar lokaal accent.

Minderheden moeten dus zeker leren hoe de media werken en hoe ze er gebruik van kunnen maken. De uiteindelijke keuze om een onderwerp al dan niet te behandelen ligt nog altijd bij de journalist, dat is zijn voorrecht, maar de boodschap is toch al tot bij de media geraakt.

Daarom wil ik tot slot even stilstaan bij TrefMedia.

TrefMedia is een initiatief van het Forum van Etnisch-Culturele Minderheden en staat voor Trefpunt voor Media in Diversiteit. Sinds zijn oprichting in april van 2004, is Trefmedia een aanspreekpunt geworden voor media en minderheden. Media zitten voortdurend verlegen om contactpersonen en verhalen van minderheden. Maar het ontbreekt hen aan tijd, contacten en soms ook expertise. Minderheden willen meer en beter participeren aan het maatschappelijk debat, maar het ontbreekt hen aan

mediavaardigheden. Deze kan TrefMedia hen bijbrengen onder de vorm van mediatraining en mediacursussen. Het verhoogt de betrokkenheid van een hele gemeenschap als publiek, maar ook als consument, als toeleverancier van nieuws in de vorm van persberichten, als werknemer op de werkvloer van media.

BIJLAGE

Aanbevelingen berichtgeving allochtonen

Deze Aanbevelingen zijn in 1994 door de Algemene Vereniging voor Beroepsjournalisten van België in samenwerking met het Centrum voor Racismebestrijding op papier gezet na uitgebreid media-onderzoek. De Aanbevelingen hebben niet het karakter van formeel deontologische normen, wat niet belet dat de Raad voor Deontologie van de AVBB ze desgevallend wel in zijn beoordelingen betreft. Er hoort ook een uitgebreide woordenlijst bij.

1. VERMELD NATIONALITEIT, GEBOORTELAND, ETNISCHE AFKOMST, HUIDSKLEUR, RELIGIE OF CULTUUR ALLEEN ALS DEZE INFORMATIE RELEVANT IS VOOR HET BERICHT

Een mogelijke test om de relevantie van de informatie na te gaan, bestaat er in de betreffende eigenschappen te vervangen door 'tegenhangers', of nog door kenmerken die verband houden met autochtonen. Meer in het algemeen zou men volgende twee zaken tegen elkaar kunnen afwegen: de schade voor het bericht wanneer de informatie niet gegeven wordt, en de schade voor de betrokkenen wanneer de informatie wel wordt vermeld.

2. VERMIJD ONVERANTWOORDE VERALGEMENINGEN EN POLARIZERINGEN

2.1 Veralgemeningen

Aanbevolen wordt de berichtgeving over allochtonen waar dat relevant is te nuanceren. Een mogelijkheid daartoe is de vermelding dat wat op zeker ogenblik in algemene termen wordt gesteld, niet noodzakelijk voor alle allochtonen geldt. Of de vermelding dat zeker niet alle allochtonen het eens zijn met dit of dat standpunt.

2.2 Polarizingen (wij-zij perspectief)

Aanbevolen wordt dergelijke polarizingen zoveel mogelijk te vermijden. Eerder dan een overdreven beklemtoning van de verschillen, dringt zich meer aandacht op voor de gelijkenissen tussen mensen.

3. VERMIJD NODELOOS PROBLEMATIZEREN EN DRAMATIZEREN

3.1 Aanbevolen wordt allochtonen vaker in 'gewone' situaties aan bod te laten komen in de media, zodat ze meer als 'gewone' burgers in de samenleving worden aangezien.

3.2 Daarnaast wordt aanbevolen dat migranten meer op een positieve manier in de media aan bod worden gebracht. Een mogelijkheid daartoe is het geven van meer duiding en achtergrondinformatie, die toelaten het weergegeven nieuws adequaat te begrijpen. Nieuwsitems moeten niet alleen een antwoord formuleren op wie-, wat-en waar-vragen, maar zoveel mogelijk ook op vragen over het hoe en waarom.

4. ZORGVULDIGHEID, WEDERWOORD EN RECHTZETTINGEN

4.1 Aanbevolen wordt de grootst mogelijke zorgvuldigheid aan de dag te leggen in de berichtgeving over allochtonen.

Met de basisterminologie, schrijfwijze van allochtone namen, cijfermateriaal en bronnen moet zorgvuldig worden omgesprongen.

4.2 Voor wat lezersbrieven betreft, wordt aanbevolen om lezersbrieven die allochtonen betreffen, systematisch vooraf voor te leggen aan een redactielid dat met het onderwerp vertrouwd is.

5. EXTREEM RECHTS EN RACISME KRITISCH INKADEREN

Aanbevolen wordt duidelijk te maken van wie de betreffende uitspraken of standpunten afkomstig zijn en in welk verband ze dienen geplaatst. Waakzaamheid is ook hier geboden voor het stelselmatige desinformerende vanwege extreem-rechtse groeperingen. Een stapje verder is racistische uitspraken aan te vullen met tegengestelde opvattingen. Lezersbrieven met racistische inhoud kunnen ook niet zonder meer gepubliceerd worden.

6. EEN BERICHT IS NIET AF ALS HET GESCHREVEN IS

Aanbevolen wordt de definitieve vormgeving van elk bericht, en met name de keuze van titels en beeldmateriaal, zo goed mogelijk op te volgen.

Verklarende woordenlijst in verband met allochtonen

Een 'asielzoeker' is nog geen 'illegaal'

Geactualiseerde verklarende woordenlijst in verband met allochtonen (Uit de AVBB-aanbevelingen van 1994, met dank aan het Centrum voor Racismebestrijding voor de actualisering)

Allochtoon

Neologisme, tegengesteld aan 'autochtoon' of oorspronkelijke bewoner. Term die opgeld maakt en die neutraler is dan het woord 'migrant'. Drukt uit dat de persoon, zijn ouders

of grootouders uit een ander land afkomstig zijn.
Het merendeel van de allochtonen hebben een permanent verblijfsstatuut.

Asielzoeker

Persoon die een beroep heeft gedaan op de asielprocedure.

Buitenlander

Zie vreemdeling (kan ook voor toeristen gebruikt worden).

Clandestien

Persoon die hier verblijft zonder papieren en die zich niet wil kenbaar maken bij de overheid.

Eerste, tweede, derde generatie

Wijst op de opeenvolgende generaties van migranten aanwezig in België. De eerste generatie omvat de mensen die op een volwassen leeftijd naar België uitweken, de tweede hun kinderen aan. De derde generatie zijn hun kleinkinderen die door wijziging van de nationaliteitswijziging in principe automatisch Belg worden. Voor de tweede generatie is de nationaliteitswetgeving versoepeld.

Economische vluchteling

Persoon die zijn land ontvlucht om economische redenen en die zijn toekomst wil uitbouwen in een ander land. Sinds '74 is er in België een migratiestop voor arbeidsmigranten, zodat veel nieuwe arbeidsmigranten de facto economische vluchtelingen zijn.

Etnische minderheden

Bruikbaar voor de omschrijving van een groep allochtonen uit één land van herkomst, en die zich dikwijls in het gastland in een maatschappelijke achterstandssituatie bevinden. Enerzijds betreft het inwoners die kwantitatief minder in aantal zijn dan de meerderheidsgroep in het betreffende land; anderzijds behoren deze mensen tot een etnische groep waarvan de kenmerken nogal kunnen variëren: een ander land van oorsprong, een andere moedertaal, een andere godsdienst of religie, mogelijk andere lichamelijke kenmerken, andere waarden, normen en opvattingen, enzovoort. Niet te gebruiken voor individuen: 'lid van een etnische minderheidsgroep' is minder juist; veel mensen voelen zich geen 'lid'. Termen als 'etnische jongeren', 'etnische ondernemers' of 'etnische personen' hebben geen zin: ieder mens is etnisch.

Gastarbeider

Aanduiding voor laag- of gewoon geschoolde mensen die meestal in het kader van bilaterale akkoorden immigreren met het oog op een betere tewerkstelling en een hoger inkomen in het gastland. De term is ontstaan in de tijd dat uitgegaan werd van de tijdelijke aanwezigheid van migranten, maar is nu in onbruik geraakt.

Geregulariseerde asielzoeker

Iemand die asiel vroeg, maar om andere dan asielredenen toch gemachtigd werd om in

België teverblijven (omwille van lange procedure, ziekte, humanitaire redenen...). Niet te verwarren met een erkend vluchteling (zie verder). Zie ook regularisant.

Geregulariseerde illegaal

Iemand die een positieve beslissing heeft gekregen op de vraag om zijn onregelmatig verblijfsstatuut regelmatig te maken, zonder dat hij daarom België moest verlaten. Zie ook regularisant.

Illegaal

Vreemdeling die op een niet-legale wijze in een land verblijft, zonder over de nodige verblijfsdocumenten te beschikken (zie clandestien).

Illegale vluchteling

Persoon die asiel heeft aangevraagd maar niet erkend is als vluchteling en niettemin in ons verblijft ondanks een uitwijzingsbevel.

Kandidaat vluchteling (idem kandidaat asielzoeker)

Persoon die zijn land ontvlucht en wiens asielaanvraag ontvankelijk is verklaard in afwachting van een uitspraak ten gronde. Het statuut van vluchteling is gebaseerd op de Conventie van Genève, die vijf redenen voorziet om als vluchteling erkend te worden, te weten vervolging op basis van ras, van godsdienst, van nationaliteit, van politieke overtuiging of van de sociale groep waartoe men behoort. Meestal wordt de term 'politieke vluchteling' gehanteerd, hoewel dit slechts één van de vijf gronden is om erkend te worden als vluchteling.

Mensen zonder papieren (sans papiers, documentlozen)

Grote verzamelnaam voor letterlijk mensen die zonder enige geldige verblijfsdocumenten in het land verblijven. Hieronder vallen dus de illegale vluchtelingen, maar ook bij voorbeeld de buitenlandse studenten wier tijdelijke verblijfsvergunning verloopt. Hieruit afgeleid is de term 'kandidaat voor papieren'.

Migrant

Iemand die vanuit een ander land geëmigreerd is om in een nieuw land langdurig of definitief te verblijven en te werken. In België is de term verengd tot allochtonen van niet-Europese afkomst, meer in het bijzonder mensen van Turkse en Marokkaanse afkomst, die in het kader van gastarbeid naar België zijn gekomen en waarbij zich vaak een problematiek van maatschappelijke achterstelling of discriminatie voordoet.

Moslim

Aanhanger van de islam. Gebruik liever niet 'islamiet' wat volgens veel moslims een onjuiste afleiding is van islam.

Nieuwkomer

Nieuwe migrant die zich in het kader van een bestaande procedure (vluchteling, gezinshereniging,..) bij de overheid aanmeldt voor inschrijving.

Politiek vluchteling

Zie kandidaat vluchteling

Regularisant

Iemand die een vraag tot regularisatie heeft ingediend en wacht op een antwoord.

Uitgeprocedeerde (asielzoeker)

Persoon die op het einde van de asielprocedure niet het statuut van vluchteling heeft gekregen en die alle beroepsmogelijkheden heeft uitgeput. Is een positieve benaming voor illegale vluchteling. Opgelet, deze verschilt van 'afgewezen asielzoeker', die in een bepaalde fase van de asielprocedure een negatief bericht heeft gekregen, maar die daarom nog niet uitgeprocedeed is (en dus nog beroepsmogelijkheden heeft).

Vluchteling (= erkend vluchteling)

Asielzoeker die de hele asielprocedure heeft doorlopen en wiens aanvraag gegrond is verklaard. Het statuut dat hem verleend wordt door de Conventie van Genève over de Vluchtelingen, biedt hem bescherming door het land waar zijn asielaanvraag is goedgekeurd.

Vreemdeling

Juridische term voor een persoon die niet de Belgische nationaliteit heeft en die, naargelang het statuut, kan ingeschreven zijn in een bevolkings-of vreemdelingenregister. Niet wenselijk als ermee verwezen wordt naar allochtonen in het algemeen, omdat de aanduiding 'vreemdheid' benadrukt.